

Kahden sukupolven ersää – kielenhuoltoa ja muutoksen merkkejä

Vuonna 2007 käännätin ersäksi *Pavlik Morozov* -nimisen nuortenkirjan. Tämä venäläisen Vitali Gubarevin kirjoittama, tapahtumiltaan 1930-luvun alkuun sijoittuva kommunistihenkkinen teos oli 1900-luvun puolivälissä käännetty hyvin monien Neuvostoliiton kansojen kielille, ja olin jo joitakin vuosia kerännyt kirjan erikielisiä versioita sähköistä paralleelitekstikorpusta varten. Ersänkielisiä versioita¹ en kuitenkaan ollut onnistunut saamaan käsiini. Kääntäjäksi sain vuonna 1983 syntyneen ersäläisen, jonka tekemän käännöksen annoin myöhemmin samana vuonna tarkistettavaksi toiselle, 1952 syntyneelle ersäläiselle. Nähtyäni hänen runsaat korjausmerkintänsä uteliaisuuteni heräsi. Millaisia muutoksia vanhemman sukupolven ersäläinen teki nuoremman tekstiin? Oliko ersän kieli jotenkin muuttunut sukupolvien välillä? Päätin tutkia asiaa vertailemalla järjestelmällisesti niitä tekstin kohtia, joihin oli tehty muutoksia. Tekstien vertailukelpoisuutta lisäsi se, että kummankin ersäläisen koulutustausta oli samanlainen: kumpikin oli valmistunut yliopistosta ersän kielen opettajaksi, joskin vanhemman kokemus ersän kielen opettamisesta oli tietysti paljon laajempi. Syntymäpaikkansa perusteella he kuitenkin edustivat eri murretta, ensimmäinen kääntäjä kirjakieltä lähellä olevaa keskimurretta ja tekstin korjaaja länsi- ja kaakkoismurteiden välistä siirtymämurretta.²

Lähtiessäni vertailemaan käännöksiä taustalla hämöttävänä ajatuskehyksenä on ollut historiallisen sosiolingvistiikan näennäisaikametodi, jossa oletetaan, että synkroniset sukupolvittaiset erot korreloivat tietyin varauksin diakronisten muutosten kanssa (ks. esim. Kurki 2005, 33). Materiaalini on tietysti hyvin pieni, vain yksi teksti, ja kysymys on kirjakielestä eikä sosiolingvistien suosimasta vapaasta puheesta. Normien mukaiseksi tarkoitettua kirjakieltä tuotettaessa tietoinen kieli-ideologia, oikeakielisyysajattelu, on kirjoittamista

1. Olin pitkään siinä käsityksessä, että ersänkielistä käännöstä ei olisi koskaan tehty. Tämän artikkelin arviointiprosessin aikana sain kuitenkin bibliografisen viitteen v. 1953 Saranskissa julkaistuu P. Šmelevan tekemään ersännökseen. Tämän vanhan käännöksen vertailu itse teettämiini mahdollistaisi kolmenkin sukupolven kielen vertailun, mutta siihen minulla ei enää artikkelin kirjoitustyön myöhäisessä vaiheessa ollut mahdollisuutta ryhtyä.

2. Olen saanut sekä ensimmäisen käännöksen tekijältä että sen korjaajalta luvan käyttää heidän tekstejään tämän artikkelin tutkimusmateriaalina, mistä kiitän heitä lämpimästi. Lisäksi kiitän Nina Agafonovaa avusta kyseessä olevien ersäläisten murretaustan määrittämisessä.

pitkälti ohjaava tekijä. Jos haluaisin löytää merkkejä varsinaisesta kielen spontaanista muuttumisesta, niiden täytyisi tietenkin sijaita sellaisella kieliopin ydinalueella, johon tietoinen kielen suunnittelu todennäköisesti ei vaikuttaisi.

Pavlik Morozovin ersäläisen käännöksen laajuus on noin 12 000 tekstisanaa. Tekstin tarkistanut vanhempi ersäläinen merkitsi korjauksia 52 prosenttiin tekstin 1 608 virkkeestä. Nimitän jatkossa ensimmäisen ersäläisen version laatijaa kääntäjäksi ja sen tarkistajaa korjaajaksi. Jotta tekstin ja korjausten luonteesta saisi jonkinlaisen käsityksen, esitän seuraavassa kaksi esimerkkiä, joissa ylimpänä on venäläinen alkuteksti (a), sen alla ensin nuoremman ersäläisen (b) ja sitten vanhemman ersäläisen (c) käännös ja lopuksi suomennos³ (d). Esimerkkilauseiden lopussa on kielilyhenne ja paralleelitekstikorpuksen virkenumero, tekstinsisäisten esimerkkien jäljessä vain korpuksen virkenumero.

- (1a) А вон идёт и сам Василий с двустволкой за спиной, высокий и плечистый. (ven: 39)
- (1b) А оно моли сонськак Василий ружия марто копорь удало, сэрей, келей лавтов. (ersä1: 39)
- (1c) Оно моли копорьсэ ружия марто сонськак Василий, сэрей, келей лавтов. (ersä2: 39)
- (1d) Ja tuossa tulee pitkä ja harteikas Vasilikin kaksipiippuinen pyssy selässä. (sm: 39)
- (2a) Трофим Морозов сидел распаренный, красный, с хлебными крошками в усах. (ven: 138)
- (2b) Трофим Морозов аштесь псилгадозь, якстере, усасо кши паморькс марто. (ersä1: 138)
- (2c) Трофим Морозов псилгадсь, аштесь якстере, усаванзо кши паморькст. (ersä2: 138)
- (2d) Trofim Morozov istui hiestä punaisena leivänmuruja viiksissään. (sm: 138)

Esimerkissä (1) ensimmäinen ersäläinen käännös (1b) noudattaa hyvin tarkkaan venäläistä alkutekstiä (1a), sanat vain on käännetty yksi toisensa jälkeen ersäksi. Korjaajan versiossa (1c) on poistettu virkkeen aloittava *a* 'mutta; ja' ja venäläistä ilmausta *за спиной* kopioiva *копорь удало* 'selän takana' on muutettu sijamuodoksi *копорьсе* 'selässä' ja siirretty attribuutin asemaan. Toisessa esimerkissä venäjän (2a) partisiippi *распаренный* 'hionnut' on käännetty ersän partisiipilla *psilgadoz* 'hionnut' (2b). Korjaajan käännöksessä (2c) on vältetty venäjän partisiipin kopiointia ja korvattu se finiittimuodolla *psilgads* 'hikosi', jolloin venäläisen version 'istui hionneena, punaisena' muuttuu ilmaukseksi 'oli hionnut, istui punaisena'. Virkkeen loppuosassa ensimmäinen ersäläinen versio (2b) kääntää venäläisen lauseen (2a) prepositioliausekkeen *в усах* 'viiksissä' sitä tässä semanttisesti vastaavalla inessiivimuodolla *usaso* ja toisen prepositioliausekkeen

3. Suomenkielinen käännös on useimmiten sama kuin paralleelitekstikorpuksessa käytetyn, Neuvosto-Karjalassa julkaistun kirjan vastaava kohta. Toisinaan, erityisesti lauseita analysoidessani, olen kuitenkin muokannut sitä vastaamaan tarkemmin ersäläistä tekstiä, jolloin lähdeviitteen edellä on "vrt."

с хлебными крошками 'leivänmurusten kanssa' sitä merkitykseltään vastaavalla postpositiolausekkeella *kši pamoŕks marto*. Korjaajan käännöksessä (2c) on haettu mordvalle ominaisempaa ilmaisutapaa käyttämällä possessiivisuffiksillista prolatiivimuotoa *usavano* 'pitkin viiksiään': *usavano kši pamoŕkst* 'pitkin viiksiään leivänmurusia'.

Kun tarkastelemme vanhemman ersäläisen näissä kahdessa esimerkissä tekemiä korjauksia, voimme ensiksi todeta pyrkimyksen etäännyttää ersäläistä käännöstä venäläisestä alkutekstistä: *a*-konjunktion poisto, venäjää mukailevien postpositiolausekkeiden korvaaminen omaperäisemmillä sijamuodoilla, partisiipin korvaaminen finiittimuodolla, sanajärjestyksen muuttaminen. Siihen, että ensimmäinen käännös on usein hyvin lähellä venäläistä alkutekstiä, on useita syitä. Ensimmäinen on ersän suhteellisen vapaa sanajärjestys ja morfologinen monimuotoisuus, jotka mahdollistavat venäjän kääntämisen sana sanalta siten, että sanajärjestys säilyy ja muodotkin vastaavat useimmiten toisiaan (sanajärjestyksestä ks. Koljadenkov 1949, 291; Zaicz 1998, 206). Toinen syy on se, että kirjakielissä käytettävien yhdyslauseiden syntaksi on kehittynyt venäjän vaikutuksen alla, joten omaperäisiä ersäläisiä ilmaustapoja ei ole välttämättä koskaan ollutkaan; esimerkiksi monet yleisimmät konjunktiot ovat lainaa venäjästä (venäjään pohjautumisen toteaa historialtaan samanlaisesta mokšasta Poljakov 1995, 138). Kun verrataan käännöstä ja sen korjattua versiota, on lisäksi otettava huomioon se, että ensimmäinen kääntäjä on jo kääntämisprosessin luonteen vuoksi tiiviimmin kosketuksissa alkutekstin kanssa kuin myöhempi korjaaja, joka voi riippumattomammin keskittyä ersäläisen tekstin laadun arviointiin ja parantamiseen.

Toinen käännösten vertailussa ilmenevä tendenssi on korjaajan pyrkimys suosia ersälle ominaisia ilmaisutapoja (esimerkissä (2) prolatiivimuoto *usavano* 'pitkin viiksiään'). Sekä venäjästä etäännyttämistä että omapohjaisuuden suostamista voi luonnehtia kielenhuollollisiksi tavoitteiksi, jotka pyrkivät toteuttamaan korjaajan näkemystä ideaalisesta ersästä. Pyysin korjaajaa luonnehtimaan, millaista hänen mielestään on hyvä ersän kirjakieli ja millaiset asiat vaikuttavat sen syntymiseen. Hänen vastauksensa mukaan ersäksi kääntävä pystyy tuottamaan hyvää kieltä, jos hän on hankkinut hyvän kielitaidon lukemalla paljon ersäläisiä julkaisuja ja tutustumalla ersäläisen folkloren kieleen; lisäksi hänen pitää pystyä yhdistämään näin saamansa taito ja tieto kääntäjäntyöstä karttuvaan kokemukseen. Korjaajan mukaan käännöstyötä tekevä oivaltaa näin vähitellen ersän kielen olemuksen ja alkaa ymmärtää, miksi joidenkin kirjailijoiden kieli on kaunista ja helppoa lukea. Kielioppien ja tyyliopin oppikirjojen roolia korjaaja piti käytännöstä saatavaan kielitaitoon nähden toissijaisena.⁴ Kielenhuollosta voi yleistäen sanoa, että se on luontaisesti konservatiivista, joten se usein pyrkii vastustamaan tapahtuneita tai tapahtuvia muutoksia palauttamalla kieltä lähemmäksi sen vanhempaa kehitysvaihetta. Tältä osin vanhemman ersäläisen tekemät korjaukset voivat välillisesti heijastaa kielessä tapahtuvia muutosprosesseja.

4. Kielitaidon hankkimisen korostaminen liittyy selvästi ersän kielen käytön ja sitä myötä myös taidon vähenemiseen ersäläisten nuorten keskuudessa: normatiivisista kieliopeista ja tyylioppaista ei ole hyötyä, jos kielitaito on jäänyt heikoksi.

Käännöksiä vertailtaessa tulee usein eteen eroavaisuus, joka näyttäisi liittyvän kaunokirjallisiin tyylikeinoiniin. Kysymyksessä on venäläisen alkutekstin ja ensimmäisen käännöksen suosiman historiallisen preesensin korvaaminen tekemisen todellista ajankohtaa ilmaisevalla 1. preteritillä, esim. *viždež motkodi Jakob* 'häpeillen mutisee Jakob' > *viždež motkodš Jakob* 'häpeillen mutisi Jakob' (42). Myös muihin korjauksiin voi liittyä tyyllisiä ulottuvuuksia, mutta alkutekstin historiallisen preesensin kääntämiseen liittyvä ero ei kuitenkaan sovi muihin esittämiini korjaustyyppeihin, joten se on otettu tässä esiin kolmantena, ”puhtaasti” tyyllisenä tyyppinä.

Neljäntenä korjausten tyyppinä esitän sellaisia, jotka vähemmän todennäköisesti liittyvät oikeakielisyyteen tai tyyliin. Keskityn erityisesti kahteen mordvan morfologian keskeiseen ilmiöön, determinatiiviseen deklinaatioon ja objektikonjugaatioon. Kysymyksessä ovat tapaukset, joissa korjaaja on muuttanut perusdeklinaation sijamuotoja vastaaviksi determinatiivisen taivutuksen muodoiksi tai korjannut subjektikonjugaation muotoja objektikonjugaation muodoiksi. Nämä muutokset voivat liittyä eroihin eri sukupolvien edustajien mentaalisisä kieliopissa.

Keskityn artikkelissani sellaisiin toistuviin korjauksiin, joissa muutos on tehty aina tai lähes aina samaan suuntaan. Tutkimukseni kohdistuu vain käännösten eroihin, toisin sanoen niiden yhteisiä piirteitä ei ole tutkittu. Päähuomion kohteena ovat morfologiset ja syntaktiset erot. Olen tämän artikkelin kirjoitusprosessin aikana käynyt mielenkiintoisia eroja sisältävät virkkeet läpi ensimmäisen kääntäjän kanssa varmistaakseni, että tulkitseen erot oikein eikä aineistoon ole jäänyt vahingossa tehtyjen virheiden korjauksia. Kuten hyvän ersän kielen luonnehdintaa koskeneesta kohdasta on jo käynyt ilmi, olen ollut yhteydessä myös korjaajaan eräiden hänen tekstiin tekemiensä muutosten perusteiden selvittämiseksi. Seuraavassa käsittelen tarkemmin kolmea korjausten tyyppiä, venäjän kielestä etäännyttämistä, ersälle ominaisten ilmaisutapojen suosimista ja ydinkielioppiin liittyviä muutoksia.

A. Venäjästä etäännyttäminen

a) Venäjän mukaisten lauseenalkuisten partikkeleiden, useimmiten konjunktioiden, poistaminen

Aikaisemmin on annettu esimerkki *a*-konjunktion poistosta (1b, c). Muita vastaavassa asemassa poiston kohteeksi joutuneita ovat *i* 'ja' (111), *no* 'mutta' (317), *a nu* 'no!' (443), *a to* 'muuten' (1198). Alusta poistetun elementin funktionaalisenä vastineena on lauseen toiseksi sanaksi voitu lisätä *žo* 'taas, -han/-hän', *ansak* 'vain, vasta, juuri'; tämä on ainoa johdonmukainen sanajärjestykseen liittyvä tendenssi, jonka pystyin aineistossa havaitsemaan. Esimerkkejä:

(3a) *А теперь она только к осени вернётся.* (ven: 542)

(3b) *А ней сон ансяк сѣксентень мекев сы.* (ersäl: 542)

- (3c) *Ней жо сон ансяк сѣксентень мекев тей сы.* (ersä2: 542)
 (3d) *Mutta* nyt hän palaa vasta syksyksi. (sm: 542)
 (4a) *И чего тут обидного?* (ven: 129)
 (4b) *И косо тесэ покордавкось?* (ersä1: 129)
 (4c) *Косо ансяк тесэ покордавкось?* (ersä2: 129)
 (4d) *Ja* mitä loukkaavaa siinä on? (sm: 129)

Toisinaan venäläispartikkeleita on pyritty korvaamaan kontekstiin sopivilla omaperäisillä sanoilla, esim. *no* 'mutta' > *ansak* 'vain' (313), *nu* 'no' > *koda* 'kuinka' (338), *buto* '(aivan) kuin' > *koda* 'kuinka' (391), *da* 'kyllä, niin' > *videjak* 'todellakin' (404).

b) Venäläisperäisten sanojen korvaaminen omaperäisillä

Esim. *druk* 'äkkiä, heti' (< ven. *вдруг* 'id.') > *apak učo* 'odottamatta' (26); *bojkasto* 'nopeasti' (vrt. ven. *бойко* 'sukkelasti') > *er'azasto* 'sukkelasti' (10) tai *verkasto* 'nopeasti' (66); näiden sanojen korjaukset ovat tekstissä yleisiä. Lähes kaikki korjaajan tekemät toistuvat venäläisperäisten sanojen korvaamiset kohdistuivat partikkeleihin (ks. ed. kohta) ja adverbisiin. Nämä kaksi sanaluokkaa siis näyttäisivät olevan ne, joihin liittyviä venäläisyyksiä huolellisenkin nuoren kielenkäyttäjän on vaikea välttää. On myös syytä huomata, että tarkasteltavan tekstin aihepiiri, maaseudun henkilöiden ja tapahtumien kuvaus, on senlaatuinen, että kääntäjän on useimmiten mahdollista pitäytyä omaperäiseen sanastoon; tämä on mainittuja sanaluokkia lukuun ottamatta onnistunut hyvin jo ensimmäiseltä kääntäjältä.

c) Venäläisten henkilönnimien ersäläistäminen

Korjaaja on tehnyt järjestelmällisesti esimerkiksi seuraavia venäläisiin henkilönnimiin liittyviä muutoksia: *Pavel* > *Paul* (20), *Šeroga* > *Šega* (139), *Daniła* > *Danił* (149), *Kšeñija* > *Okša* (133), *Moťa* > *Mata* (348). Nämä nimien ersäläiset muunnokset ovat hänen mukaansa niitä, joita iäkkäät ersäläiset käyttivät ja käyttävät puheessaan. Nykyään nämä ersäläisvariantit ovat väistymässä, koska yhtä lailla nuoret kuin vanhemmatkin käyttävät venäläisiä nimiä tai niiden venäläisiä muunnoksia.

d) Venäjän gerundeja ja partisiippeja suoraan vastaavien -ž-muotojen vähentäminen

Ersän infiniittisten muotojen morfologia ja sanajärjestyksen vapaus mahdollistavat monien venäjän partisiippi- ja gerundirakenteiden kopioimisen. Esimerkiksi ersän partisiippi-passiivi on ilmeisesti syntynyt venäjän vaikutuksesta (Bartens 1999, 153). Tutkitussa tekstissä korjaaja oli lähes neljässäkymmenessä tapauksessa korvannut venäjän gerundia tai partisiippia funktionaalisesti ja usein sijaintinsakin puolesta kopioivan -ž-muodon finiittimuodolla tai muokannut

lausetta muulla tavalla kopioinnin välttämiseksi. Tästä olen jo aikaisemmin esittänyt esimerkkinä lauseen (2b) partisiipin *psilgadož* 'hionnut', jonka korjaaja on muuttanut finiittimuodoksi (2c) *psilgadš* 'hikosi'. Useimmiten korjauksen kohteena ovat olleet gerundisesti käytetyt *-ž*-muodot. Toisaalta monia *-ž*-päätteisiä gerundeja ei ole muutettu, esim. (15b, c) *mizoldož* 'hymyillen' (syynä venäjän gerundin kopioinnin puuttuminen?), ja lisäksi korjaaja on suosinut *-ž*-gerundilla muodostettuja verbintoistorakenteita, ks. seuraavan jakson kohta e).

B. Ersälle ominaisten muotojen ja konstruktioiden suosiminen

a) Harvinaistumassa olevat verbimuodot

Tekstin korjaaja on pyrkinyt lisäämään erityisesti sellaisia muotoja, joiden käytön tiedetään olevan vähenemässä. Näitä ovat *-il*-tunnuksinen 2. preteriti ja *-inđera*-tunnuksinen konditionaali (preteritistä Bartens 1999, 131; konditionaalin harvinaisuuden varsinkin puhemielessä totesivat minulle sekä kääntäjä että korjaaja). Esimerkkejä: preteriti *mikšnešt* 'kaupittelivat (1. pret.)' > *mikšnilf* 'id. (2. pret.)' (60); konditionaali *buti karmi eravomo čijems* 'jos täytyy (indik.) juosta' > *eravinđeraj tujems čijež* '(jos) täytyisi (kond.) lähteä juosten' (274).

b) Inkoatiivisuuden merkitseminen

Korjaaja käytti kahdessa tapauksessa *-ž*-tunnuksisen gerundin ja *tujems* 'mennä, lähteä' -verbin yhdistelmää inkoatiivisuuden osoittamiseen: *čiježevit* 'lähdit juoksemaan' > *čijež tuit* (kirjaimellisesti: juosten lähdit) (42); *eskel'daž tuš* 'alkoi astella (astellen lähti)', vrt. ven. alkutekstin *zauazan* 'id.' (123). *Tujems*-verbin käytöstä tekemisen aloittamiseen ilmaisemiseen löytyy esimerkkejä myös Paaosen murreanakirjasta (1996, 2344). Korjatut *tujems*-ilmaukset olivat myös ensimmäisen kääntäjän kielitajun mukaan käypää nykyersää.

c) Nominien konjugaatio

Korjaaja on pyrkinyt kasvattamaan mordvalle ominaisen nominien konjugation muotojen määrää, esim. *ton avol' pioher* 'sinä et ole pioneeri' > *ton avol' pioherat* (212). Edellisessä variantissa predikatiivi *pioher* on taipumaton, mutta jälkimmäisessä siihen on lisätty preesensin yks. 2. p. persoonapäätte *-at*. Toisessa tapauksessa konjugaatiosuffiksi on lisätty postpositioon *marto* 'kanssa': *di sinst marto* – – *Dañila* 'ja heidän kanssaan [oli] – – *Danila* > *martostol'* – – *Dañila* 'heidän kanssaan oli – – *Danila*'(133). Muoto *martostol'* sisältää mon. 3. p. possessiivisuffiksin *-st* ja 2. preteritin tunnuksen *-l'*. Ensimmäinen kääntäjä piti tätä muotoa niin vaikeana, että epäili sen esiintymistä nykykielessä. (Vrt. Bartens 1999, 169.)

d) Parisanat

Korjaajalla oli johdonmukaisena pyrkimyksenään lisätä ns. parisanojen määrää. Nämä ovat nomineja ja verbejä, jotka koostuvat kahdesta samanarvoisesta, samalla tavoin taipuvasta osasta ja jotka kokonaisuutena usein ilmaisevat yläkäsitetä osiinsa nähden (Bartens 1999, 105; Särmä 2004). Esimerkkejä substantiiveista: *mikšničat* 'kulkukauppiaita' > *mikšničat-ramicat* 'id.; kirjaim.: myyjä-ostajia' (59); *čerňet* '(harvoja) haivenia (ylähuulessa); редкий – – пух⁵' > *čerňet-usiňet* (kirjaim.: haivenia-pikkuviiksiä) (190). Suurin osa parisanoiksi korjatuista oli verbejä, esim. *lišs* 'tuli esiin; выбегает' > *lišs-sas* 'tuli esiintuli' (406); *jortovs* 'heittäytyi; бросилась' > *jortovs-kajavs* 'heittäytyi-hyökkäsi' (452); *čavož* 'naulattu (kiinni); заключена' > *pekstaž-čavož* 'suljettu-naulattu' (524); *tolkovasi* 'selvittää (sen); объяснить' > *jovtnesiňže-tolkovasiňže* 'kertoo (ne)-selittää (ne)' (530). Parisanojen käytön motivaatio on tapauskohtainen; kääntäjä piti parisanoiksi korjattuja ilmauksia usein kauniimpina ja ilmaisuvoimaisempina, joissakin tapauksissa vanhahtavina.

e) Verbin merkityksen korostaminen toistolla

Korjatussa tekstissä on muutamia tapauksia, joissa sama verbi on toistettu siten, että ensimmäinen muoto on *-ž*-gerundi. Esimerkkejä: *komaž nolaštš lija pelev* 'kuyrityen luiskahti syrjään; согнувшись, скользнул в сторону' > *komaž nolaštož nolaštš lija pelev* (kirjaim.: luiskahtaen luiskahti) (300); *nuršeš* 'tuuditti; убаяюкивал' > *nuršež nuršeš* 'tuudittaen tuuditti (pitemmän ajan)' (333); *livtas* 'lensi; syöksyi; влетел' > *livtaž livtas* 'syöksyi, juoksi nopeasti (kirjaim.: lentäen lensi)' (687). Bartensin (1979, 71; 1999, 155) mukaan tällaisten yhdistelmien funktio on tapahtuman intensiivisyyden, nopeuden tms. korostaminen. Kääntäjän mukaan korostuksen kohteena voi olla myös prosessin hetkeä pitempi kesto, jatkuvuus. Toistorakenteet olivat hänen mielestään kirjakielisempiä ja kauniimpia.

f) Eräiden pronomien lukukongruenssi

Kääntäjä käytti monikollisen substantiivin edellä monikkomuotoisia pronomineja *erva kodat* 'kaikenlaiset', *istat* 'sellaiset, tällaiset', jotka korjaaja muutti yksikköön: *erva kodamo*, *istamo*. Esimerkkejä: *erva kodat knigat* 'kaikenlaisia kirjoja' > *erva kodamo knigat* 'id.' (182); *vireň erva kodat veleťňeste* 'eri metsäkylistä' > *vireň erva kodamo veleťňeste* 'id.' (1133); *istat vetňeste* 'tällaisina öinä' > *istamo vetňeste* 'id.' (662); *istat tandavtičat* '(ajatukset olivat) niin pelottavia' > *istamo tandavtičat* 'id.' (731). Ensimmäisen käännöksen tekijän mukaan yksikölliset pronominit tuntuvat kirjakielisemmiltä kuin hänen käyttämänsä monikolliset. Korjaukset perustuvat hänen arvionsa mukaan siihen periaatteeseen, että attribuutit eivät ersässä kongruoi pääsanansa kanssa (vrt. Bartens 1999, 171).

5. Venäläisenä vastineena on tässä ja myöhemmissä vastaavissa tapauksissa annettu venäläisen alkutekstin kyseisessä kohdassa esiintyvä ilmaus.

C. Eräisiin kieliopin keskeisiin kategorioihin liittyvät korjaukset

a) Determinatiivinen deklinaatio

Parissakymmenessä tapauksessa korjaaja oli muuttanut perusdeklinaation muodon determinatiivisen deklinaation vastaavaksi muodoksi. Suurimmassa osassa tapauksista kysymyksessä on inessiivi.

Esimerkkejä nominatiiveista:

- (5a) Путники вышли на просеку, где проходит узенькая *дорога* на Герасимовку. (ven: 54)
- (5b) Молицятне лисць вирьсэ керязь таркас, кува юты Герасимовкав теине *ки*. (ersä1: 54)
- (5c) Молицятне лисць вирьсэ керязь таркас, кува юты Герасимовкав теине *яннэсь*. (ersä2: 54)
- (5d) Matkakumppanit tulivat metsähakkaukselle, jota pitkin kulki kaita *tie* Gerasimovkaan. (sm: 54)
- (6a) И вот нет больше *тайги*. (ven: 381)
- (6b) Ды вана арась седе тов *тайга*. (ersä1: 381)
- (6c) Ды вана арась седе тов *тайгась*. (ersä2: 381)
- (6d) Ja niin ei ole enää *taigaa*. (sm: 381)
- (7a) Тоже мне – *коммунист*. (ven: 436)
- (7b) Муевить тесэ – *коммунист*. (ersä1: 436)
- (7c) Муевить тесэ – *коммунистэсь*. (ersä2: 436)
- (7d) On siinäkin *kommunisti!* (sm: 436)

Esimerkin (5b) perusdeklinaation nominatiivia *ki* 'tie' vastaa variantissa (5c) determinatiivinen nominatiivi *janneś* '(tietty) polku'. Ensimmäisen kääntäjän mukaan variantti (5b) ilmaisee tien olemassaolon tosiasian, kun taas virke (5c) tuo esiin tien ainutlaatuisena ja tunnettuna. Esimerkin (6b) *tajga* 'taiga' esittää taigan loppumattomana paikkana, kun taas (6c) tuo esiin taigan suurena mutta rajattuna alueena, jonka reunalle voi mennä. Lauseessa (7b) todetaan kääntäjän mukaan tosiasia, että tietty ihminen on kommunisti, mutta (7c) tuo esiin merkitysvivahteen 'yksi kommunisteista'. Tämä ero muistuttaa Bartensin (1999, 90) predikatiivin yhteydessä kuvaamaa horjuntaa: identifioiva nominatiivimuotoinen predikatiivi on determinatiivinen, mutta toisaalta determinatiivista muotoa tavataan usein myös luonnehtivassa predikatiivirakenteessa. Edellisistä kolmesta esimerkistä voidaan yleistäen todeta, että tapauksissa (6) ja (7) voi kysymyksessä olla morfologiaan kytkeytyvä näkökulmaero, mutta esimerkissä (5) eroavaisuus ensimmäisen kääntäjän ja hänen korjaajansa kielitajussa tuntuu luontevimmalta selitykseltä.

Ainoassa genetiivitapauksessa (8b) kääntäjä käyttää indefiniittistä genetiiviä *lomañen* 'ihmisen', joka hänen mukaansa esittää yleisenä toteamuksena sen, että lapset iloitsevat uudesta henkilöstä. Variantin (8c) determinatiivinen muoto *lomañen!* viittaisi kääntäjän mukaan tiettyyn ihmiseen, joka on tullut. Annetussa

kontekstissa on kuitenkin yksikäsitteisesti kysymys tietyn ihmisen tulemista tietyssä ajankohtana tiettyyn paikkaan. Näin ollen perusdekliinaation genetiivin käyttöala näyttää ensimmäisen kääntäjän kielitajussa laajentuneen kattamaan sellaisenkin kontekstin, jossa korjaaja on pitänyt määräistä muotoa oikeana.

- (8a) Обрадовались приезду нового человека, кажется, больше всего ребятки. (ven: 532)
 (8b) Од ломанень самонтень сехте пек, маряви, кенярдсть эйкакштне. (ersä1: 532)
 (8c) Од ломанень самонтень сехте пек, маряви, кенярдсть эйкакштне. (ersä2: 532)
 (8d) Uuden henkilön tulosta iloitsivat eniten, näköjään, lapsoset. (sm: 532)

Yleisin sijamuoto, jota oli korjattu määräiseksi, on inessiivi. Seuraavassa neljä esimerkkiä:

- (9a) Якову почудилась усмешка на лице Павла. (ven: 20)
 (9b) Яковнень цюдявсь пейдема Павелэнь чамасо. (ersä1: 20)
 (9c) Яковнень цюдявсь пеедькшнема Паулонь чамасонть. (ersä2: 20)
 (9d) Jakov oli näkevinään hymyn Pavelin kasvoilla. (sm: 20)
- (10a) Так тихо сейчас в тайге, --. (ven: 25)
 (10b) Истя сэтьме ней тайгасо, --. (ersä1: 25)
 (10c) Истя сэтьме ней тайгасонть, --. (ersä2: 25)
 (10d) Taigassa oli niin hiljaista, --. (sm: 25)
- (11a) Потупчик достал кисет, ловко скрутил в темноте папиросу, чиркнул спичкой. (ven: 79)
 (11b) Потупчик таргизе кисетэнзэ, веркасто чопудасо тапардась цигарка, кирвастьсь пицька. (ersä1: 79)
 (11c) Потупчик таргизе кисетэнзэ, эрязаство чоподасонть тапардась цигарка, кирвастьсь пицька. (ersä2: 79)
 (11d) Potuptshik otti tupakkakukkaron, kääri taitavasti pimeässä savukkeen ja raapaisi tulitikun. (sm: 79)
- (12a) – Так... – заговорил он в тишине, растягивая слова. (ven: 285)
 (12b) – Истя... – кортазевсь сон каштмолемасо, кувалгавтозь валтнэнь. (ersä1: 285)
 (12c) – Истя... – ушодсь кортамо сон каштмолемасонть, валтнэнь кувакасто ёвтазь. (ersä2: 285)
 (12d) – Vai niin... – alkoi hän puhua hiljaisuuden vallitessa! venyttäen sanoja. (sm: 285)

Esimerkit (10)–(12) kuvaavat jonkinlaista olosuhdetta, joka vallitsee: taigassa oleminen (*tajgaso/tajgasońt*), vallitseva pimeys (*čopudasо/čopodasońt*) ja hiljaisuus, hiljaa oleminen (*kaštmolemaso/kaštmolemasońt*). Tuntuu luonnolliselta, että tällaiset olosuhdeseikat voidaan käsittää myös epämääräisiksi, yksilöimättömiksi. Determinatiivisen inessiivin käyttäminen on kuitenkin kansankielessäkin

suhteellisen yleistä. Katsoin morfologisesti koodatusta Mormula-korpuksesta determinatiivisten inessiivien osuuden: korpuksen kaikkiaan 3 918 inessiivimuodosta 13 % oli määräisiä, ja suuri osa näistä esiintyi paikanilmauksissa. Esimerkissä (9) (*čamaso/čamasońt*) on kysymys romaanin päähenkilön kasvoista, joita ei voi mieltää epämääräisiksi. Determinatiivisen taivutuksen poissaolo ensimmäisen kääntäjän virkkeissä joko viittaa perusdekliinaation käyttöalan laajenemiseen tai on ilmausta kielessä vallitsevasta variaatiosta.

Korjattuja elatiivimuotoja oli aineistossa kaksi:

- (13a) И в ту же секунду откуда-то в него полетел камень. (ven: 417)
 (13b) Ды теке жо *шкасто* косто-бути сонзэ эйс ливтясь кев. (ersä1: 417)
 (13c) Ды теке жо *шкастонть* косто-бути сонзэ лангс ливтясь кев. (ersä2: 417)
 (13d) Ja *samassa* häntä kohti lensi jostain kivi. (sm: 417)
 (14a) Два дня назад он приехал в Герасимовку из районного центра проверить, как —. (ven: 529)
 (14b) Кавто чиде икеле сон сась райононь *пярвт велестэ* Герасимовкаваномо, кода —. (ersä1: 529)
 (14c) Кавто чиде икеле сон сась райононь *пярвт велестэнтэ* Герасимовкаваномо, кода —. (ersä2: 529)
 (14d) Hän oli saapunut kaksi päivää sitten piirin *keskuksesta* Gerasimovkaan tarkastaakseen, miten —. (sm: 529)

Nämä muodot eroavat sikäli inessiiveistä, että ensimmäinen kääntäjä oli jälkeensä taipuvainen pitämään korjattuja, määräisiä muotoja *škastońt* 'sinä) aikana, hetkenä' (13c) ja *pravt velesteńt* 'pääkylästä' (14c) parempina kuin hänen itsensä käyttämiä perusdekliinaation muotoja *škasto* ja *pravt veleste*. Selityksenä tälle ristiriidalle voi olla kielitajussa vallitseva horjunta: määräistävä konteksti ei (enää) automaattisesti tuota determinatiivista elatiivia, varsinkaan jos venäjän kieli, jossa ei ole vastaavaa kategoriaa, pääsee vaikuttamaan ilmauksen tuottamiseen.

Ainoassa korjatussa prolatiiviesiintymässä *kenkš varava* 'oviaukosta' (15b) on muutettu määräiseksi *kenkš varavańt* (15c):

- (15a) Из двери высунулся Потупчик, приветливо забасил: (ven: 508)
 (15b) Кенкш *варява* прынзо ливтизе Потупчик, мизолдозь эчке вайгельсэ кортазевсь: (ersä1: 508)
 (15c) Кенкш *варяванть* прынзо ливтизе Потупчик, мизолдозь эчке вайгельсэ кортазевсь: (ersä2: 508)
 (15d) *Ovesta* kurkisti Potuptshik ja hymyillen alkoi puhua kumealla äänellä: (vrt. sm: 508)

Ensimmäisen kääntäjän mukaan perusdekliinaation muoto ottaa huomioon sen, että ovia voi olla useita, kun taas määräinen muoto viittaa tiettyyn, yhteen oveen. Toisaalta on todettava, että tässä on kysymys tietystä kontekstissa implisiittisesti yksilöidyksi tulevasta ovesta. Kysymyksessä on joko kielessä oleva horjunta tai perusdekliinaation käyttöalan laajeneminen.

Kaikista edellä esitetystä determinatiivisten sijamuotojen tapauksista voi yleisesti todeta, että monet kääntäjän ja korjaajan erilaiset muotovalinnat saattavat olla sisällytettävissä kategoriaan liittyvän luontaisen vaihtelun alaan (vrt. Bartens 1999, 87). Toisaalta näyttää siltä, että kääntäjän kielitaju sallii (venäjän vaikutuksesta?) perusdeklinaation käytön useissa sellaisissa tapauksissa, joissa korjaajan kielitunne vaatii determinatiivista muotoa.

b) Objektikonjugaatio

Aineistosta löytyi kymmenkunta tapausta, joissa korjaaja oli muuttanut subjektikonjugaation muodon objektikonjugaation muodoksi. Useimmissa korjatuissa tapauksissa lauseen objektina oleva sana on joko determinatiivisen deklinaation genetiivi-akkusatiivissa tai siihen referenssinsä definiittisyyden osalta rinnastuvassa possessiivisen taivutuksen genetiivissä. Bartensin (1999, 175) mukaan determinatiivisen taivutuksen genetiivi-akkusatiivissa oleva objekti laukaisee verbiin objektikonjugaation muodon. Poikkeuksena on kuitenkin inkompletiivinen aspekti, jonka yhteydessä verbi voi olla subjektikonjugaation muodossa, vaikka objekti onkin muodoltaan determinatiivinen genetiivi-akkusatiivi. Tarkastelen seuraavassa selvästi kompletiivisia, selvästi inkompletiivisiä ja kontekstissaan inkompletiivisiksi tulkittavissa olevia tapauksia.

Esimerkissä (16) on kysymys selvästi kompletiivisestä toiminnasta, kirjan avaamisesta, ja objekti *knigańt* 'kirjan' on determinatiivisessa genetiivi-akkusatiivissa. Korjatussa variantissa (16c) on odotuksenmukaisesti objektikonjugaation muoto *panžiže* 'avasi (sen)'. Miksi kääntäjä on kuitenkin käyttänyt subjektikonjugaation muotoa *panži* 'avaa' (16b)? Hänen oma selityksensä on, että variantissa (16b) kirjan avaamisprosessia katsotaan sen tapahtuessa, ikään kuin prosessin sisältä käsin, mikä tuo mieleen venäjän imperfektiivisen aspektin.

- (16a) Мотя открывает книгу. (ven: 379)
 (16b) Мотя панжи книганть. (ersä1: 379)
 (16c) Матя панжиже книганть. (ersä2: 379)
 (16d) Motja avasi kirjan. (sm: 379)

Seuraavassa esimerkissä korjaaja on muuttanut variantin (17b) verbimuodon *čavś* 'löi (subj.konj.)' objektikonjugaation muodoksi *čavińžet* 'löi sinua' (17c).

- (17a) – Так он тебя бил, Паша? – тихо спрашивает Дымов. (ven: 580)
 (17b) – Лисни сон тонь чавсь, Паша? – састо кевксти Дымов. (ersä1: 580)
 (17c) – Лисни сон тонь чавинзеть, Паша? – састо кевкстизе Дымов. (ersä2: 580)
 (17d) – Löikö hän sinua, Pavel? – kysyi Dymov hiljaa. (sm: 580)

Ensimmäisen kääntäjän mukaan varianttien merkitys ei ole sama: (17b) viittaa toistuvaan lyömiseen, kun taas (17c) tarkoittaa, että kysymys on yhdestä lyömiskerrasta.

Virkkeessä (18) kysymys on katseella saattamisesta, jonka olettaisi olevan luontaisesti inkompletiivista toimintaa.

- (18a) Ребята *провожают* глазами *Дымова и Потупчика*, усаживаются на крыльце. (ven: 590)
 (18b) Эйкакштне *ильтить* сельмсэ *Дымовонь ды Потупчикень*, озыть кустембес. (ersä1: 590)
 (18c) Эйкакштне *ильтизь* сельмсэст *Дымовонь ды Потупчикень*, озасть кустембес. (ersä2: 590)
 (18d) Lapset *saattoivat* katseillaan *Dymovia ja Potuptshikia* ja istuutuivat portaille. (sm: 590)

Korjaaja on tehnyt muutoksen *il'it' selmse Dimovoñ di Potuptšikeñ* 'saattavat (subj.konj.) silmillä Dymovia ja Potuptšikia' (18b) > *il'iž selmsest Dimovoñ di Potuptšikeñ* 'saattoivat (obj.konj.) silmillään Dymovia ja Potuptšikia' (18c). Kummassakin variantissa erisnimiobjekti on perusdekliinaation genetiivissä. Miksi korjaaja on muuttanut inkompletiivista tekemistä ilmaisevan verbin objektikonjugaatioon? Onko kysymys kielitajun erosta vai oikeakielisyyden tavoittelusta?

Seuraavassa tapauksessa (19) objekti on abstraktinen *keñarksči* 'ilo', joka on variantissa (19b) determinatiivisen dekliinaation genetiivi-akkusatiivissa *keñarksčint'* 'ilon' ja (19c):ssä perusdekliinaation genetiivissä, mutta possessiivisuffiksilla varustettuna: *keñarksčinke* 'ilonsa'.

- (19a) Хозяйство и дети отнимали здоровье и силы, но в детях *находила* Татьяна свою материнскую *радость*. (ven: 177)
 (19b) Пизэсь-ашкось ды эйкакштне сайсть шумбрачинзэ ды виензэ, но эйкакштнесэ Татьяна *мукинось* авакс улемань *кенярксчинть*. (ersä1: 177)
 (19c) Пизэсь-ашкось ды эйкакштне сайсть шумбрачинзэ ды виензэ, ансяк эйкакштнесэ Татьяна *мукинылизе* авакс улеманть *кенярксчинзэ*. (ersä2: 177)
 (19d) Talous ja lapset olivat vieneet terveyden ja voimat, mutta lapsissa *löysi* Tatjana äitinä olemisen *ilon*. (vrt. sm: 177)

Variantin (19b) 1. preteritin muoto *mukšnoš* 'löysi (subj.konj.)' on muutettu (19c):ssä 2. preteritiksi *mukšnilize* 'löysi (sen) (obj.konj.)'. Tässä esimerkissä kumpikin käänös ilmaisee prosessin jatkuvuutta omilla keinoillaan, (19b) subjektikonjugaation verbimuodolla ja (19c) 2. preteritin, menneen ajan habituaalin, käytöllä. Ensimmäisen käääntäjän mukaan ilon abstraktisuus edellyttää inkompletiivisuuden ilmaisemista.

Viimeisessä objektikonjugaatiota koskevassa esimerkissä (20) verbin ilmaisema tekeminen, silmät suurina tuijottaminen, ilmaisee pikemminkin katsojan olotilaa kuin konkreettista objektiin (silmiin) kohdistuvaa, loppuun suoritettavaa toimintaa.

- (20a) Федя *делает круглые глаза*, качает головой: (ven: 198)
 (20b) Федя *покшолгавты сельмензэ*, юхай прясонзо: (ersäl: 198)
 (20c) Федя *покшолгавтынзе сельмензэ* ды юхай прясонзо: (ersä2: 198)
 (20d) Fedja *tuijotti silmät suurina* pudistaen kieltävästi päättään: (sm: 198)

Korjaaja on muuttanut verbien konjugaation: *pokšolgavti šelmenze* 'suurentaa (subj.konj.) silmiään' (20b) > *pokšolgavtinže šelmenze* 'suurensi (obj.konj.) silmänsä' (20c). Korjaajan kielitajussa silmät on mielletty konkreettiseksi objektiksi, vaikka ilmauksen esittämää tapahtumista voisi pitää inkomplettiivisena.

Kun tarkastellaan esimerkkejä (16)–(20) kokonaisuutena, tulee vaikutelma, että kääntäjä ja korjaaja ovat toimineet erilaisten periaatteiden mukaan. Kääntäjä on tavallaan kopioinut venäläisen alkutekstin verbien (*открывает, бил, провозжают, находила, делает*) imperfektiivisen aspektin kääntämällä ne subjektikonjugaation muodoilla. Hänen oma selityksensä subjektikonjugaation ja objektikonjugaation erosta kyseisissä tapauksissa noudattaa esimerkin (16) yhteydessä annettua tulkintatapaa, jonka mukaan subjektikonjugaation muoto viittaa toimintaan päättymättömänä prosessina, jatkuvana tai toistuvana toimintana. Korjaajan käyttämät objektikonjugaation muodot esittävät kääntäjän mielestä tapahtuman eri näkökulmasta, loppuun suoritettuna ja päättyneenä, mikä tuo tietysti mieleen venäjän perfektiivisen aspektin. (Kääntäjän tulkintaan on saattanut vaikuttaa myös se, että korjaaja on usein muuttanut kääntäjän historiallisen preesensin preteritiksi, jolloin toimintaan eläytyminen muuttuu menneiden tapahtumien kuvailuksi.) Tekstin korjaaja sen sijaan näyttää noudattaneen tiukasti sääntöä, jonka mukaan genetiivi-akkusatiivissa oleva tai tähän muotoon referenssin definiittisyyden osalta rinnastettavissa oleva objektisana (possessiivisuffiksillinen genetiivi, erisnimen tai persoonapronominin genetiivi) laukaisee verbiin objektikonjugaation muodon. Tämä tapahtuu myös luontaisesti inkomplettiivisen (18) ja kontekstissaan inkomplettiiviseksi tulkittavissa olevan (20) toiminnan tapauksissa. On vaikea sanoa, missä määrin on kysymys oikeakielisyyteen tähtäävästä toiminnasta ja missä määrin erosta korjaajan ja kääntäjän kielitajun välillä. Esimerkkitapaukset osoittavat sen, että nuoremman polven ersäläinen voi joissakin tapauksissa mieltää subjekti- ja objektikonjugaation eron venäjän kielen imperfektiivisen ja perfektiivisen aspektin eron kautta. Tämä on sikäli luonnollista, että nämä kahden kielen kategoriat menevät funktionaalisesti osittain päällekkäin (vrt. Cygankin (toim.) 1980, 283). Venäjän kielen voimakas vaikutus ersään tekee asian yleisesti odotuksenmukaiseksi, ja ilmiön todennäköisyyttä lisää entisestään kääntämistilanteessa konkreettisesti läsnä oleva venäjän malli.

Olen vertaillut artikkelissani nuoremman ersäläisen tekemää käännoästä ja sukupolvea vanhemman ersäläisen tekemää korjattua versiota useilla kielen tasoilla. Lähdin vertailuun uteliaisuudesta ja taustalla ajatus, että kahden sukupolven kielen vertailu voisi paljastaa jotain kielen muuttumisesta. Mitä loppujen lopuksi jäi käteen? Ensiksi on todettava, että käännoästen tarkastelu toi havainnollisesti esiin venäjämästä käännetyn ersän luonteen: se on usein sana sanalta käännettyä, noudattaa suureksi osaksi venäjän sanajärjestystä ja useimmiten

yhdistää lauseita venäjistä lainatuin elementein ja konstruktioin. Silti sitä voi pitää normien mukaisena ersän kirjakielenä, joka on kehittynyt Venäjän valtakielen tiukassa syleilyssä.

Käännöksen korjaaja on koettanut tässä artikkelissa kuvatuin keinoin etäännyttää käännöstä venäjänkielisestä alkutekstistä, ja lisäksi hän on tuonut sitä lähemmäksi omaa kieli-ihannettaan muun muassa lisäämällä tiettyjä vanhoiksi ja omaperäisiksi tiedettyjä tai koettuja ilmaustyyppejä. Hänen tekemänsä korjaukset kuvastavat tietynlaista oikeakielisyysnäkemystä, jonka ilmi tuominen on yksi tämän artikkelin tuloksista.

Muut, tulkinnanvaraisemmat tulokseni liittyvät sellaisiin korjaajan tekemiin muutoksiin, jotka eivät yhtä selvästi vaikuta tietoisien kieli-ideologian soveltamisen tuloksilta. Determinatiivisen sijataivutuksen vertailu toi esiin variaatiota, joka on voinut vallita kielessä pitkäänkin. Yksi mahdollinen tulkinta on, että perusdeklinaation käyttö on laajenemassa determinatiivisen taivutuksen alueelle. Toinen mielenkiintoinen vertailun kohde oli objektikonjugatio, jossa havaintoni viittaavat siihen, että ainakin kääntämistilanteessa venäjän kielen aspektierot pyrkivät vaikuttamaan ersän subjekti- ja objektikonjugation käytön jakaumaan.

Lopuksi tutkimuksestani on yleisesti todettava, että kohdemateriaalin suppeuden takia varsinkin kielioppiin liittyvät mahdolliset muutostendenssit vaatisivat jatkotutkimuksia. Determinatiiviseen deklinaatioon ja objektikonjugatioon liittyviä havaintojani voitaisiin käyttää työhypoteeseina myöhemmässä tutkimuksessa, joka pyrkisi selvittämään, liittyvätkö löydökset todellisiin ersän kielen muutosilmiöihin.

Aineslähteet

Pavlik Morozov -paralleelitekstikorpus

Säilytetään Turun yliopiston Volgan alueen kielten tutkimusyksikössä. Esimerkkien perässä olevat numerot viittaavat korpuksen numeroituihin virkkeisiin. Artikkelissa on käytetty korpustekstin venäläistä (ven), suomalaista (sm) ja kahta ersäläistä (ersä1, ersä2) versiota. Ersäläisistä käännöksistä ersä2 on korpuksen yleisessä käytössä oleva versio. Suomenkielinen teksti on julkaistu kirjassa: Gubarev, V. 1953: *Pavlik Morozov*. Suom. M. Liukkonen. Petroskoi: Karjalais-suomalaisen SNT:n valtion kustannusliike. Korpuksessa käytetty venäjänkielinen teksti on peräisin mansinkielisen laitoksen sivuilta 63–111: Губарев, В. 1953: *Павлик Морозов*. На мансийский перевёл Н. М. Садомин. Москва – Ленинград: Гос. уч.-пед. изд. Мин. просв.

Mormula-korpus

Sisältää n. 230 000 tekstisanaa ersäläisiä ja mokšalaisia tekstejä. Aineistossa on sekä kirjakielisiä että murretekstejä. Tekstit on koodattu morfologisesti. Korpusa säilytetään Turun yliopiston Volgan alueen kielten tutkimusyksikössä.

Lähteet

- Bartens, Raija 1979: *Mordvan, tšeremissin ja votjakin konjugaation infiniittisten muotojen syntaksi*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 170. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- 1999: *Mordvalaiskielten rakenne ja kehitys*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 232. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Суганкин (toim.) 1980 = *Грамматика мордовских языков. Фонетика, графика, орфография, морфология*. Под редакцией Д. В. Цыганкина. Саранск: Мордовский государственный университет имени Н. П. Огарева.
- Koljadenkov 1949 = Коляденков, М. Н.: Краткие сведения из грамматики эрзянского языка. – Д. В. Бубрих & М. Н. Коляденков & Н. Ф. Цыганов (toim.): *Эрзянско-русский словарь*. Москва: Государственное издательство иностранных и национальных словарей. 269–292.
- Kurki, Tommi 2005: *Yksilön ja ryhmän kielen reaaliaikainen muuttuminen. Kielenmuutosten seuraamisesta ja niiden tarkastelussa käytettävistä menetelmistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Paasonen, Heikki 1996: *H. Paasonens Mordwinisches Wörterbuch*. Kaino Heikkilä & Hans-Hermann Bartens & Aleksandr Feoktistow & Grigori Jermuschkin & Martti Kahla (toim.). Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 59, Lexica Societatis Fenno-Ugricae XXIII:4. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Poljakov 1995 = Поляков, О. Е.: *Учимся говорить по-мокиански*. Саранск: мордовское книжное издательство.
- Särmä, Milla 2004: *Mordvan parisangat. Katsaus mordvan parisanojen muodostamiseen ja semantiikkaan sekä parisanoja semanttisesti vastaavien ilmaisujen tarkastelua sukukielissä*. Pro gradu -tutkielma. Suomalais-ugrilainen kielen tutkimus. Turun yliopisto.
- Zaicz, Gábor 1998: Mordva. – D. Abondolo (toim.), *The Uralic Languages*. London – New York: Routledge. 184–218.

Kääntäjien syntymäajat ja -paikat

- 1983, Vif alo Tavla (ven. Podlesnaja Tavla), Kočkurovskij rajon, Mordovia, Venäjän Federaatio
- 1952, Kočkurovo, Kočkurovskij rajon, Mordovia, Venäjän Federaatio